
ЛІНГВІСТИКА ТА ПРИРОДОЗНАВЧІ НАУКИ: ЇХ ЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ (КРИТЕРІЙ ТОЧНОСТІ В ЛІНГВІСТИЦІ)

УДК 81'33

Філіппова Н. М. (Filippova N. M.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

Стаття представляє деякі аспекти поняття точності/об'єктивності в мовознавстві. Наводяться приклади, які показують, за рахунок чого можна досягти оптимізації різних видів практичної діяльності з залученням знань про мовну систему та її функціонування.

Ключові слова: *прикладна лінгвістика, когнітивне моделювання, статистика, точність, об'єктивність.*

A number of aspects related to the notion of precision or objectivity in linguistics is shown. The examples illustrate the possibility of optimizing the practical application of theoretical assumptions.

Key words: *Applied linguistics, precision, cognitive modeling, objectivity.*

Відомо, що мова – це надзвичайно складна знакова система, яка відрізняється від усіх інших знакових систем у людському суспільстві своєю можливістю змінюватися у часі та просторі і адаптуватися до різних умов соціального середовища, будучи водночас і продуктом (результатом процесу) і процесом з його можливістю самоорганізуватися. Сьогодні все частіше можна почути заклики до більш глибокого, міждисциплінарного підходу до інтерпретації мови як специфічного феномену, через посередництво якого можна зрозуміти природу особистості, її місце у соціумі, а питання про значення мовного знака формулюється як питання про те, яке концептуальне або когнітивне значення підводиться під "дах" знаку (квант інформації за О. Кубряковою).

Модель пізнання мовної дійсності зараз представляється у вигляді такої схеми: мова – середовище (соціум) – досвід – пізнання – знання – мова, тобто мова являється природнім, цілісним об'єктом, основна функція якого полягає у

тому, щоб представляти знання в ментальному просторі. Складні співвідношення між мовою, її природою та її суттю з точки зору аналізу когнітивної сфери людини як соціальної істоти, знаннями, значеннями та знаками особливо важливі для вирішення великої кількості прикладних лінгвістичних задач, оскільки їх особливістю є орієнтація на конкретні потреби суспільства, діяльність людини в соціумі (мова і значення), з одного боку, і використання мови як основного носія інформації (інформація – мова – знак), з другого.

Результати, які отримують у фундаментальних науках, потребують досить багато часу для того, щоб стати надбанням практики. Ситуація полегшується за рахунок того, що існують прикладні науки, які дозволяють досягти оптимізацію різних видів практичної діяльності. Соціальна суть мовознавства обумовлює той факт, що мова представляє собою специфічний засіб комунікації, засіб збереження знань, засіб вираження емоцій, почуттів, думок. Для практичного ж використання мовних фактів і реалій необхідно мати критерій об'єктивності та точності, якого, на перший погляд, у мовознавстві бракує.

Один з об'єктивних і практичних критеріїв перевірки правильності наших знань про мову – це моделювання.

Модель – це логічна конструкція, яка відтворює характеристики об'єкта. Модель – це система, яка відображає або відтворює об'єкт, вона може заміщати його і надавати нову інформацію про цей об'єкт. Моделювання – це конструювання іншого об'єкта (реального або уявного), який є ізоморфним (повна взаємна відповідність) даному об'єкту за суттєвими ознаками. Моделювання об'єкта – необхідний компонент його пізнання. Модель відображає не тільки реальні об'єктивні якості об'єкта, але й нашу точку зору на об'єкт, ті вимоги до відповідності моделі модельованому об'єкту, які ми завжди пред'являємо. При моделюванні кожен раз виділяються окремі ознаки об'єкта, які потрібні для аналізу, тому ніяка модель не може бути повною і вичерпати всі ознаки об'єкта. Існує багато моделей одного і того ж модельованого об'єкта, це залежить від мети моделювання. Абстрактний об'єкт є узагальненням багатьох

можливих моделей даного конкретного об'єкта, тобто інваріантом цих моделей. Модель, як правило, повністю піддається формалізації та операціоналізації.

Але ще в 1958 році відомий лінгвіст Р.А. Будагов відмічав, що розвиток математичної лінгвістики дозволив розглядати мову як явище природне, а не тільки як явище суто соціальне [1]. А в далеких 60-х роках XIX століття А. Шлейхер запропонував відносити мовознавство до біологічних наук під впливом перших успіхів розвитку теорії дарвінізму.

Суперечки між лінгвістами та математиками розпочалися з самого початку розвитку машинного перекладу, до якоїсь міри, вони не вщухають і до сьогодні. В.А. Звегинцев відмітив, що три моменти виявилися найважливішими для перетворення традиційної лінгвістики: оцінка проблематики з точки зору її важливості, розуміння задач науки про мову та відношення її до інших наук. [2;13]

Одна з проблем, пов'язаних з використанням природної мови як мови комп'ютера, – це проблема точності/неточності. Мається на увазі, що точною може бути тільки математика. Але і у біолога, і у психолога, і у історика є своє представлення про точність. Р.Будагов наводить такий приклад: з точки зору математики омоніми не можуть існувати в мові (одне звучання – одне значення, одне значення – одне звучання). У реальному мовленні диференціюючі тенденції мови можуть проходити в межах одного слова і між різними словами: диференціація різних значень в межах одного слова (полісемія) або диференціація різних слів в межах одного звучання (омонімія).

Спробуємо показати декілька прикладів тих критеріїв, які можуть бути запорукою точності та об'єктивності.

Приклад 1. Статистичний (математичний) метод – це комплекс прийомів і принципів відбору, систематизації, обробки, інтерпретації статистичних даних для отримання об'єктивних (точних) наукових і практичних результатів. Статистичний метод для вирішення філологічних проблем використовується в двох напрямках: 1) що можна вважати в філології ймовірністю, частотою, сукупністю, вибіркою, кореляцією; 2) як можна переосмислити такі основні категорії, як "мова", "мовлення", "норма", "узус", "текст" з точки зору

ймовірносно-статистичного переосмислення. Частотні словники, стилеметрія, лінгвостатистика – це тільки декілька прикладів використання математики в лінгвістиці для отримання об'єктивних/точних даних [3].

Приклад 2. Один з прикладних напрямів мовознавства представляє методика викладання мов, яка опробує різні психологічні теорії, трансформує їх і передає практиці. Сьогодні одна з актуальних проблем полягає в тому, щоб при викладанні іноземної мови на основі підручників іноземних видавництв зберігати принцип системності не тільки при презентації комунікативного матеріалу, але й при презентації мовного (граматичного матеріалу). Справа в тому, що всі згадані підручники сьогодні переслідують мету досягнення комунікативної і культурної компетенції, тому вибирається ситуативний метод подачі матеріалу. Автори підручників розбивають континуум світу на дискретні компоненти (фрейми, сцени, сценарії), яких у складному сучасному світі та у складному сучасному соціальному житті безкінечна кількість, і які можна міняти місцями. Граматична ж підсистема мова, навпаки, кінечна та складається з обмеженої кількості підсистем, які дуже рідко допускають можливості переміщення. Мова – це репрезентація світу, а структура мови співпадає світовим взаємозв'язкам (вони відображають якості дій та предметів). Ця фундаментальна якість мови як раз і приваблює авторів підручників структурованістю «картини світу», але більш глибокі зв'язки мови та світу часто залишаються поза увагою. Кожна ситуація потребує використання набору стандартних фраз, тому треба запам'ятовувати цілісні фрази, які вважають рівними слову, а тобто розвивається декларативна пам'ять, а не процедурна пам'ять, яка обробляє більш складну синтаксичну інформацію. Вже існують сучасні методи, які дозволяють не відмовлятися від комунікативного принципу і, одночасно, представляти системність граматики і системність комунікативних структур. Навчання повинно співпадати з принципами роботи мозку, цілісності, системності структурності мови, можливості описати систему за допомогою встановлення мережі зв'язків і відношень, завдяки чому полегшується засвоєння елементів системно упорядкованого об'єкту [4].

Приклад 3. Перший електронний корпус, тобто масив текстів для комп'ютерної обробки, був створений не так давно – в 60-і роки у Брауновському університеті США. Г. Кучера і Н. Френсіс відбирали тексти для того, щоб корпус міг представляти американський варіант англійської мови XX століття. Можливість використання комп'ютерних програм полегшила проведення статистичних розрахунків, а чіткі критерії відбору матеріалу гарантували достовірність результатів. Тому перший корпус достатньо швидко став аналогом для створення корпусів текстів на різних мовах. Сьогодні корпусний аналіз – це один з основних методів вирішення різних лінгвістичних задач. Серед головних переваг корпусного аналізу називають можливість отримання більш об'єктивного результату. Тому, наприклад, його використовують отримання об'єктивних/точних даних.

Таких прикладів, які доказують, що в лінгвістиці існує велика кількість критеріїв, які дозволяють робити точні і об'єктивні висновки стосовно всіх аспектів лінгвістичного аналізу.

Таким чином, можна зробити висновок, що лінгвістика має досить розвинену номенклатуру різних засобів та методів, які дозволяють поєднати соціальний характер мови з об'єктивністю/точністю результатів, які отримуються внаслідок її теоретичного осмислення та використання для вирішення прикладних проблем.

Література

1. *Р.А. Будагов.* Гуманитарные и естественные науки. Их взаимосвязи, отторжения и параллелизм. Весник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2004 № 4, с. 49-57.
2. *В.А. Звегинцев.* Теоретическая и прикладная лингвистика. М.: "Просвещение", 1967. 338 с.
3. *Г.Я. Мартыненко.* Методы статистического моделирования в языкознании. с. 201-224. // Прикладное языкознание: Учебник/Л.В. Бондарко, Я.А. Вербицкая, Г.Я. Мартыненко и др. СПб: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 1996 – с.528.

4. *A.C. Штерн*. Статистическая обработка экспериментальных данных.
// Прикладное языкознание: Учебник/Л.В. Бондарко, Я.А. Вербицкая, Г.Я. Мартыненко и др. СПб: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 1996 с. 224-234.

5. *Paradis M.* Why do words differ from the rest of the language along so many parameters?//Proceedings of the 7th Congress of the International Society of Applied Psycholinguistics. Challenging Tasks for Psycholinguistics in the New Century, 2006.

6. *Aushel D.R.* Educational Psychology: A Cognitive View. N.Y., 1968